# Voedselraden Noord-Nederland

***Taakdemocratisch opschalen van duurzaamheidsinitiatief***

**Penvoerder**
Vereniging Noorden Duurzaam
Zuiderpark 8, 9724 AE Groningen
Website: www.noordenduurzaam.nl

**Contactpersoon:**
Peter Bootsma
Mail: peter.bootsma@noordenduurzaam.nl
Telefoon: 06 5374 8483

## 1 Over jullie groep, wijk of buurt

### 1.1 Wie zijn jullie en hoe kwamen jullie op dit idee?

Wij zijn een regionale vereniging voor democratisch versnellen van duurzaamheidstransities. We zijn met 62 leden in Friesland, Groningen en Drenthe, uiteenlopend van particulieren en bedrijven tot kennisinstellingen en overheden (waaronder de gemeente Groningen). We onderzoeken en ontwikkelen concepten voor transitieversnelling, delen kennis daarover en begeleiden experimenten daarmee. Zie ook https://www.noordenduurzaam.nl.

Voedselraden zijn in opkomst en zijn belangrijk voor lokale democratie en voor voedseltransities. Daar willen we bij aanhaken en aan bijdragen. We combineren in dit project kennis over voedselraden van Voedselraden NL, van parallelle projecten in het land, van vele lokale en regionale partijen, en kennis over taakdemocratie die bij onze vereniging ontwikkeld en verzameld wordt.

### 1.2 Werken jullie samen met anderen of een organisatie?

We werken samen met Voedselraden NL die werkmodellen verzamelt en aanreikt en ons in landelijk verband vertegenwoordigt, en met de hogescholen Avans en Hanze voor studentonderzoek. Daarnaast zijn we betrokken bij en delen we kennis met diverse landelijke en regionale organisaties voor duurzaamheid, waaronder SDG Nederland, onderdelen van de RUG, We All Nederland, Solidair Groningen & Drenthe, Economy for the Common Good Nederland, Het Onderste Boven en de Gebiedswaarde Coöperatie Noord-Nederland.

### 1.3 Welke wensen of vragen spelen er in jullie gemeenschap?

Veel mensen, ondernemers en instellingen hier in de regio willen bijdragen aan een duurzamer (regionale) voedselketen. De beweegredenen zijn divers: gezondheid, voedsel uit de regio, biologische landbouw, betere logistiek (verkoop- en afhaalpunten), meer stadslandbouw/volkstuinen, betere verdienmodellen, steun aan de voedselbank, minder vlees, eiwittransitie, etc.

De transitie naar een duurzamer regionale voedselketen is echter niet eenvoudig.[1] Kleinschalige initiatieven hebben moeite met gehoor vinden en met opschalen. Lokale ondernemers hebben problemen met aansluiting bij ketenpartners en met vinden van tijd en geld. Het grootbedrijf zit met kleine marges, grote innovatierisico's en lokale aansluiting. Boeren ervaren te weinig perspectief. De politiek geeft de overheid maar beperkte speelruimte. Er is veel kennis verloren gegaan. Kortom, men wil wel en er gebeurt ook veel, maar van een effectieve samenlevingsbrede krachtenbundeling is nog geen sprake.

### 1.4 Waarom is jullie activiteit belangrijk?

Ontwikkelen van een taakdemocratische voedselraad kan de zelfredzaamheid en democratie van de lokale gemeenschap versterken en kan voedseltransities versnellen. De sleutel is het bundelen van *alle* lokale transitiekrachten via een platform waar de hele samenleving democratisch vertegenwoordigd is. Pas bij volledige representatie wordt het mogelijk om samenlevingsbrede projecten te ontwikkelen en daarbij aan iedereen te vragen: *doe je mee als iedereen meedoet*. Bijvoorbeeld aan projecten voor onderzoek, bewustwording, korte ketens, innovaties, ander productaanbod, ondernemersklimaat, logistiek, ketentransparantie, standaardisatie, regelgeving, werkgelegenheid, rechtvaardigheid of onderwijsintegratie. Samenlevingsbreed organiseren voor dergelijke doelen is een manier om tegenwicht te mobiliseren tegen de uitwassen van kapitalisme en consumentisme, om nadeelcompensatie te organiseren voor groepen die bij de transities de zwaarste lasten dragen (zoals de boeren), en om kritische massa en *social tipping points* te bewerkstelligen.

Op het eerste gezicht is organiseren van samenlevingsbrede transities een taak voor de overheid. De mogelijkheden van de overheid worden echter bepaald door de politiek, en de politiek is juist bij duurzaamheidstransities, die vaak offers vragen voor elders en later, doorgaans niet slagvaardig. Daarnaast kan de politiek wel de transitie-inzet van de overheid bepalen, maar niet de vrijwillige transitie-inzet van de rest van de samenleving. In het politieke bestel ontbreken verder platforms waar *alle* transitie-inzet op tafel kan komen en waar taakverdeling tussen maatschappelijke groepen of sectoren onderling en met de overheid afgesproken kan worden. Een taakdemocratische voedselraad beoogt precies dit, en vult daarmee een leemte in het politieke bestel.

Het belang van dit project strekt daarmee verder dan het ontwikkelen en in de praktijk uitproberen van een nieuwe maatschappelijke werkvorm voor voedseltransitie in de gemeente Groningen. Het is een bijdrage aan het debat over en experiment voor duurzaamheidstransities in het algemeen en op elke schaal. Daarom ook is flankerend onderzoek en kennisdeling een onderdeel van dit project.

### 1.5 Samenhang met andere projecten

Dit project maakt deel uit van een bredere gezamenlijke aanpak van de voedselraden van Leiden, Haarlem, Groningen en VoedselradenNL. Terwijl deze aanvraag zich richt op de lokale uitvoering en het opdoen van praktijkervaring met een specifieke democratische organisatievorm, vraagt VoedselradenNL subsidie aan voor het organiseren van gezamenlijke leerbijeenkomsten, het verzamelen en analyseren van de praktijkervaringen en het ontwikkelen van een landelijke handreiking voor nieuwe voedselraden. Door deze

[1] Zie bijvoorbeeld de Routekaart voedsel- en eiwittransitie op https://gemeente.groningen.nl/duurzaam-voedselsysteem.

combinatie van lokale praktijk en landelijke kennisdeling kunnen de ervaringen uit de drie voedselraden worden vertaald naar concrete aanbevelingen voor andere voedselraden en burgerinitiatieven in Nederland. De lokale projecten blijven zelfstandig uitvoerbaar, maar versterken elkaar door actief kennis en ervaringen uit te wisselen.

## 2 Wat gaan jullie doen?

### 2.1 Wanneer start en eindigt jullie project?

We starten met een vooronderzoek in het najaar 2026 en gaan uit van 2 jaar doorlooptijd.

### 2.2 Wat gaan jullie doen?

In dit project leggen we het idee van een taakdemocratische voedselraad voor aan relevante actoren in de gemeente Groningen en zetten met hen stappen naar de oprichting van deze voedselraad en naar realisatie van projecten voor gemeentebrede voedseltransitie. Daarnaast willen we, afhankelijk van nog te verwerven aanvullende bekostiging, parallelle projecten in een Friese en in een Drentse gemeente opstarten.

Het stappenplan is erop gericht om vanaf het begin samenlevingsbreed te organiseren en per stap te onderzoeken hoe de volgende stap in detail aan te pakken. Het project ontwikkelt zich concentrisch vanuit een kleine kern in alle richtingen van de samenleving. We betrekken telkens grotere aantallen actoren en geven hun belangen en inzichten een plek. De stappen zijn globaal deze:

- Inventariseren van (regionale) voedselketen, voedselkwesties, en actorgroepen.
- Bijeenbrengen van een kleine maar brede initiatiefgroep van invloedrijke visionairen.
- Simulatie van een taakdemocratische voedselraad.
- Ontwerpen van een eenvoudig maar samenlevingsbreed transitieproject.
- Betrekken van besturen van netwerken en instellingen.
- Instellen van een voorlopige voedselraad.
- Doorontwikkelen en uitvoeren van het transitieproject.
- Voorbereiden en instellen van de voedselraad.
- Prioriteren en initiëren van volgende transitieprojecten.

Het initiatief verschuift hierbij stapsgewijs van het startpunt naar collectief en democratisch transitieleiderschap. De regie blijft daarbij in het midden: de voedselraad wordt een gezamenlijk platform van overheid en besturen van sectornetwerken. Het beginsel van taakdemocratie houdt daarbij in dat er een gelijkwaardige vertegenwoordiging is van vijf taakgroepen die bij duurzaamheidstransities onmisbaar zijn: wetenschap, burgers, overheid, bedrijven en non-profit.

Deze aanpak is fundamenteel anders dan wat bij voedselraden elders in Nederland en onder andere Duitsland en Canada gebruikelijk is, en waarbij met name burgerinitiatiefnemers en ondernemers zich inspannen voor opschaling van initiatieven van onderop. Het verschil is dat dit project zich niet richt op opschaling door aanhaken van geestverwanten, maar op systeemverandering door groot ontwerpen en mobiliseren van sectoren.

### 2.3 Waar gaat jullie project over?

Ons project gaat over sneller verduurzamen en over democratiseren van de lokale en regionale voedselketen. De ambitie is systeemverandering, dus voorbij proefprojecten.

Systeemverandering kan niet zonder democratie, want het vereist gecoördineerde inzet van alle beschikbare transitiekracht. Dat bereik je niet met alleen voorlichting, marketing en inspraak in overheidsbeleid maar vereist ook of zelfs vooral representatie van alle betrokken groepen, co-creatie van samenwerking en taakverdeling, onderhandeling over nadeelcompensatie, en achterbancommunicatie. Kortom: collectief transitieleiderschap.

### 2.4 Hoe betrekken jullie de mensen die jullie willen bereiken?

Het plan is om de hele samenleving te betrekken bij voedseltransities. Daartoe wordt samenwerking gezocht met bestaande lokale netwerken en instellingen, mits die democratisch en representatief zijn voor groepen die praktisch kunnen bijdragen aan transities. In de opstartfase worden deze netwerken en instellingen in kaart gebracht en persoonlijk benaderd. Heeft een groep geen representant dan blijft hun plek in de voedselraad open voor latere invulling. De voedselraad kan, in het belang van de voedseltransitie, hulp aanbieden bij hun zelforganisatie en representatie.

### 2.5 Hoe zorgen jullie ervoor dat iedereen kan meepraten én meebeslissen?

Voor de beoogde voedselraad worden alleen democratisch benoemde of gekozen vertegenwoordigers van lokale groepen uitgenodigd. Dus mensen die een significante achterban vertegenwoordigen daarmee actief in contact staan om prioriteiten en opinies op te halen, om vanuit de voedselraad collectieve projectvoorstellen aan hen voor te leggen en terugkoppeling daarop te krijgen. Achterbancommunicatie en zeggenschap voor iedereen dus, ongeveer zoals bij Cao-onderhandelingen maar dan samenlevingsbreed, of ongeveer zoals bij maatschappelijke akkoorden maar dan met betere representatie.

## 3 Hoe ziet democratie er bij jullie in de praktijk uit? Welke democratische ervaring doen jullie op?

De voedselraad wordt een ronde tafel, ingedeeld in vijf taakgroepen:

- wetenschap;
- burgers;
- overheid;
- bedrijven;
- non-profit (onderwijs, zorg, sport, cultuur, levensbeschouwing, stichtingen, etc.).

Het idee van dit model is dat deze vijf taakgroepen bij duurzaamheidstransities unieke en niet-overdraagbare taken hebben. Wetenschap kan als enige geloofwaardig voorspellen wat ons te wachten staat als we niets doen, en in welke richting we iets zouden moeten doen. De transitietaak van burgers is om hun leefstijl aan te passen, elkaar te helpen en kinderen op te voeden met nieuwe waarden. De overheid kan onder andere rechtvaardigheid in transities waarborgen. Bedrijven kunnen duurzaam innoveren en investeren. De non-profit kan de samenleving toerusten voor verandering. Geen van deze transitietaken kan gemist worden, en dat maakt de taakgroepen in hun onderlinge afstemming over transities gelijkwaardig.[2]

[2] Dit model doet misschien denken aan innovatiemodellen zoals triple helix, pentahelix en Dutch diamond. Er zijn echter belangrijke verschillen. Het taakgroepenmodel is ontworpen voor samenlevingsbrede transitietaakverdeling en is dus in essentie een politiek of staatkundig model. Innovatiemodellen zijn met name economisch en gecentreerd rond bedrijfsleven. De innovatiemodellen zijn verder vooral checklists die oproepen om partijen uit de genoemde sectoren te betrekken bij innovaties of innovatiebeleid. Taakdemocratie gaat verder en omvat ook een structuurmodel voor overlegplatformen en een procesmodel voor transitieprojecten.

De vijf taakgroepen krijgen gelijk stemrecht. Er wordt een technisch voorzitter gezocht. De voedselraad krijgt geen beslismacht over de taakgroepen, maar is een afstemplatform waar telkens een project wordt gekozen en waarbij dan de projectbijdragen uit de taakgroepen op elkaar worden afgestemd.

Representatie van de vijf taakgroepen in de voedselraad vergt maatwerk:

- Bij wetenschap kan gedacht worden aan vertegenwoordiging vanuit een open panel van wetenschappers uit relevante disciplines (bijvoorbeeld gezondheid, landbouw, economie, bestuurskunde).
- Representatie van burgers kan mogelijk via de ca. 50 wijk- en buurtraden, via een voedselconsumentencommunity[3], via een commissie van de gemeenteraad, met een (permanent) burgerberaad, of met een combinatie van dergelijke vormen.
- De overheid heeft met het college van B&W een eigen vertegenwoordiger, en kan desgewenst delegeren.
- Bedrijven zijn in de gemeente Groningen verenigd in zes bedrijvenverenigingen, en in VNO-NCW Noord, MKB Noord, JNO, en Impact Noord.
- De non-profit (zorg, onderwijs, sport, cultuur, levensbeschouwing, woningcorporaties, stichtingen en fondsen) heeft per sector vaak eigen overlegvormen die uitgenodigd kunnen worden.

Organisaties in de duurzaamheidsbeweging (sociaal, ecologisch en/of economisch) zijn afhankelijk van hun aard aan te duiden als wetenschap, burgerinitiatief, bedrijf en/of non-profit en kunnen belangstelling hebben om binnen een van deze taakgroepen de representatie daarvan mede in te vullen. Het maatwerk en leereffect ontstaat in deze context door inventarisatie, overleg en ontwikkelen van deelnamecriteria en verdeelsleutels voor zeggenschap binnen de taakgroepen.

Meepraten en meebeslissen door deze vertegenwoordigers betreft:

- De prioritering van transitieprojecten: met welk gemeentebreed project gaan we beginnen?
- Het ontwerp van dergelijke projecten: welke transitiebijdragen zijn denkbaar en wil men die leveren als iedereen meedoet?
- De inrichting van de voedselraad: manifest, reglement, gespreksleiding, communicatie, bekostiging, vergaderaccomodatie, etc.

Voor al deze onderwerpen zijn voorbeelddocumenten beschikbaar die lokaal op maat gemaakt kunnen worden en kunnen worden toegevoegd aan de collectie van voorbeeldmaterialen voor taakdemocratie.

## 4 Doel

### 4.1 Wat is het doel? Wat willen jullie graag bereiken?

Het doel is collectief verduurzamen van de lokale en regionale voedselketen, met aandacht voor gezondheid, verdienvermogen, transparantie, milieueffecten, onderlinge solidariteit, democratie en zeggenschap. We meten het succes op twee niveaus:

- Lukt het om de lokale gemeenschap te verenigen op een onderwerp van gezamenlijk belang? Dat meten we als initiators van de voedselraad af aan de deelname aan de

[3] Zie bijvoorbeeld https://www.groenergroningen.nl/community/

voedselraad vanuit de vijf taakgroepen (zijn die alle vijf voldoende vertegenwoordigd), aan de respons van de achterban in de vijf taakgroepen op doel en werkwijze van de voedselraad (vindt men de voedselraad een goed idee), op de prioriteitsstelling en op het ontwerp van transitieprojecten (steunt men de keuzes die in overleg tot stand komen). Daarnaast kijken we naar het intern functioneren van de voedselraad (lukt het om het eens te worden over doel en werkwijze; vindt iedereen het resultaat voldoende democratisch). De meting op dit niveau wordt in een te ontwikkelen evaluatieopdracht uitgevoerd door lokale kennisinstellingen.
- Leiden de transitieprojecten tot systeemverandering? Dit laat de voedselraad zelf afmeten aan indicatoren die bij het ontwerp van een transitieproject worden vastgesteld. Deze meting wordt in beginsel uitgevoerd door de taakgroep wetenschap in de voedselraad, bij voorkeur in samenwerking met kennisinstellingen.

Op beide niveaus is de ambitie in eerste instantie bescheiden: we zijn tevreden als de voedselraad naar het oordeel van de betrokkenen meer verenigt dan eerder gelukt is, en als de transitieprojecten meer systeemverandering veroorzaken dan eerder gerealiseerd is. Dan is het concept waardevol gebleken. Als dat gezien wordt kan daarna de lat hoger worden gelegd.

### 4.2 Hoe zorgen jullie dat dit lukt?

We passen de principes van taakdemocratie toe:
- Gelijkwaardigheid van vijf taakgroepen zodat het overleg geen positiespel wordt en de ogen op de transitienoodzaak gericht blijven.
- Democratische representatie van de vijf taakgroepen zodat de hele gemeenschap zeggenschap heeft en ervaart.
- Democratische besluitvorming (met een stemsysteem) waarbij de taakgroepen gelijk stemgewicht hebben, ongeacht de omvang of invloed hun achterban.
- Achterbanconsultatie in de vijf taakgroepen om voorwaardelijke intenties op te halen (‘ik doe mee als iedereen meedoet’) zodat sociale omslagpunten eerder bereikt worden.
- Onderhandeling in de voedselraad over rechtvaardige lastenverdeling vanuit de gehele breedte van de gemeenschap, en breed gedragen compensatie voor onevenredig benadeelde groepen.

Verder zorgen we voor opstartbegeleiding van de voedselraad tot het punt dat deze voor zijn eigen continuïteit kan zorgen. Deze opstartbegeleiding houdt in:
- Vooronderzoek om de taakgroepen en de lokale voedselproblematiek in kaart te brengen en om sleutelpersonen te vinden.
- Samenstellen van een initiatiefgroep van vijf ‘invloedrijke visionairen’ - uit elke taakgroep één - die zich willen inzetten voor een voedselraad en die toegang hebben tot topbestuurders in hun taakgroep.
- Een simulatie van onderwerpkeuze, transitieontwerp en indicatorontwikkeling met de initiatiefgroep.
- Ontwikkelen van een conceptmanifest en een conceptreglement voor de voedselraad, op basis van voorbeelden.
- Uitnodigen van de besturen van de grootste netwerken en instellingen in de vijf taakgroepen voor een verkenning.
- Een bestuurlijke verkenning met opnieuw een simulatie en een verduidelijking van de voedselraad aan de hand van het conceptmanifest en het conceptreglement

- Bij instemming twee werklijnen: a) ontwikkelen van een gemeentebreed voedselproject met een projectgroep en b) doorontwikkeling van manifest en reglement met vertegenwoordigers in de initiatiefgroep.

**Communicatieplan**

We communiceren planmatig met vertegenwoordigers en media van de taakgroepen:

- Website voor de voedselraad Groningen, met o.a.:
  - Manifest en reglement
  - Samenstelling
  - Overzicht voedselkwesties
  - Overzicht trendmetingen
  - Overzicht transitieprojecten
  - Vergaderarchief met stemuitslagen
  - Pagina's van taakgroepen
  - Historie
  - Perspagina
  - Contactformulier per taakgroep en voor de kerngroep
- Bij mijlpalen een persbericht of infomail (met interviewvoorstel) aan
  - Wetenschap: universiteitskrant (UK) en relevante faculteiten
  - Burgers: ca. 50 buurt/wijk/dorpsraden en -kranten/websites in de gemeente
  - Overheid: betrokken wethouder, beleidsambtenaren, en o.a. VWA
  - Bedrijven: bedrijven- en ondernemersnetwerken, specifieke bedrijven
  - Non-profit: koepels, relevante beroepsopleidingen, instellingskeukens
- Opstartevenement bij installeren van de (voorlopige) voedselraad.
- Deelname aan relevante evenementen in de gemeente.
- Evaluatieonderzoek bij de taakgroepen.

Het communicatieplan wordt in de eerste fase van het project nader gedetailleerd.

## 5 Kosten

De opstartkosten van de beoogde voedselraad betreffen:

- Opstartbegeleiding vanuit Noorden Duurzaam. Er is een kwartiermaker nodig die het proces ontwerpt en begeleidt tot het punt dat de voedselraad zelfstandig is. Voor een deel van dit werk wordt een academische stageplaats aangeboden.
- Vrijwilligersvergoedingen/onkostenvergoedingen voor initiatiefnemers.
- De technisch voorzitter. Voor deze functie wordt gedurende het project een trekker en organisator gezocht die tevens eindredacteur van de website en extern vertegenwoordiger kan zijn. De kosten hiervan worden door de voorlopige voedselraad ingeschat en door de taakgroepen naar draagkracht gedeeld.
- Onderzoekskosten. In kaart brengen van taakgroepen en voedselproblematiek, leereffecten in beeld brengen, en wetenschappelijke publicatie.
- Vergaderkosten, waarvoor een beroep wordt gedaan op de gemeente Groningen.
- Communicatie, met name de ontwikkeling van een website voor de voedselraad die het functioneren van de voedselraad transparant maakt voor de achterban van de taakgroepen.
- Reiskosten in verband met kennisdeling.

- Niet: projectkosten. Welk gemeentebreed voedselproject ontwikkeld zal worden blijkt pas in de loop van het project en is daarom in dit projectplan niet nader geduid. De bekostiging van dat project is naar zijn aard een zaak van de lokale samenleving: de lasten zullen lokaal verdeeld moeten worden, waarbij geldmiddelen met name van de overheid en bedrijven gevraagd kunnen worden. Daarnaast kan aanvullende bekostiging gezocht worden, bijvoorbeeld bij hogere overheden of bij fondsen.